

ARAP BAHARININ TÜRKİYE'YE ETKİLERİ: SURİYELİ MÜLTECİ SORUNU**Volkan TATAR*,
Mehmet ÜLKER******ÖZ**

2010 yılında Tunus'ta bir gencin kendisini yakmasıyla başlayan Arap Baharı, toplumsal, politik ve ekonomik bir kriz haline gelerek birçok bölge devletini derinden etkilemiştir. Tunus'ta başlayan ve domino etkisiyle bölge devletlerine yayılan hareket, başlangıçta bölgedeki devletlerin uzun yıllar yönetiminde olan siyasi elitleri tedirgin etmiş, sürecin devamında ise iktidar değişiklikleri meydana getirmiştir. 2011 yılında Arap Baharının etkisine giren ve her geçen gün daha da çatışma bölgesi haline gelen Suriye'den, yaklaşık 4 milyon kişi başka bölgelere göç etmek zorunda kalmıştır. Göç eden kitlenin büyük çoğunluğunun hedefi, coğrafi yakınlığın da etkisiyle Türkiye'dir. Bu sebeple Türkiye, Arap Baharının olumsuzluğunu ve yükünü çeken devletlerin başında gelmektedir. Dış politikada olduğu kadar, iç politikada da tartışma konusu olan Suriyeli mülteciler için, özellikle güneydoğu illerinde sığınma kampları kurulmuştur. Ayrıca Suriyeli mültecilerin, Avrupa devletlerine kaçak geçiş için, Ege Bölgesi'ni kullanmalarından dolayı bu mesele, Türkiye ile Avrupa Birliği'ne üye devletleri de karşı karşıya getirmiştir. Arap Baharı bu kaçak göçlerle birlikte farklı devletlerin ortak ve içinden çıkılması zor sorunu haline gelmiştir. Bu çalışmanın konusu, Arap Baharı sonrasında Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı mülteci sorununu farklı açılardan irdelemektir. Bu amaçla nitel veri toplama yöntemi kullanılmış, belge incelenmesi üzerinde durulmuştur. Konuyla ilgili kaynaklar incelenmiş, farklı yayın organlarında yer alan röportaj ve haberlerden de kaynak olarak faydalanılmış, nitel veri analiziyle sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Arap Baharı, Suriye, Türkiye, Mülteci Sorunu

**THE EFFECTS OF ARAB SPRING ON TURKEY; THE SYRIAN REFUGEE CRISIS
ABSTRACT**

The Arab Spring, which was triggered by a young boy's burning himself up in Tunisia, has had an impact on most of the other countries in the same region deeply through turning into a social, political and economic crisis. The movement starting in Tunisia and spreading into the surrounding countries through domino effect, first made the political elitists governing the countries for a long time feel uneasy and then led to governmental changes in the following period. 4 million people had to leave their home country Syria, which had been influenced by the Arab Spring since 2011 and then turned into a battle field gradually day by day. These people had to immigrate to other regions. Due to its being close to the area, Turkey has been in the target of the majority of these immigrants. Owing to this fact, Turkey is one of the major countries which have experienced the negative effects, consequences and the burden of the Arab Spring the most. Refugee camps have been established especially in the Southeast provinces in the country for the Syrian refugees, who have been at the core of the discussion continuously in not only domestic policy but also foreign policy. Apart from that, this issue has created a big conflict between Turkey and the members of European Union since Syrian refugees have been using The Aegean Sea as a passage to enter European countries illegally. With the accompaniment of these illegal migrations, The Arab Spring has turned out to be a very big issue which is difficult to be resolved for a lot of different countries. The subject of this paper looks into the refugee problem Turkey has been facing as a result of the Arab spring in different aspects. With this aim in mind, qualitative data collection method and qualitative data analysis has been used. The resources regarding the subject have been analyzed and the interviews and the news found in various media resources have been utilized as a resource in order to reach conclusions through the qualitative data analysis method.

Key Words: The Arab Spring, Syria, Turkey, The Refugee Crisis

* Yrd.Doç.Dr., TC İstanbul Arel Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi, (e-posta: volkantatar@arel.edu.tr)

** TC. İstanbul Arel Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Mezunlu, (e-posta: mhmtulkr@hotmail.com).

GİRİŞ

Arap Baharının en kanlı ve en uzun süren halkası olan Suriye çatışması, diğer Arap devletlerinde görülmeyen birçok siyasi, ekonomik ve toplumsal etkilere neden olmuştur. Bu etkiler, sadece Suriye'yi değil, Arap devletlerindeki bu toplumsal hareketi destekleyen bütün devletleri de etkilemeye başlamıştır. Hâlbuki Arap Baharı, Tunus, Mısır, Cezayir, Libya gibi devletlerde kısa sürede sonuca ulaşmıştır. Suriye haricindeki devletlerde meydana gelen gelişmeler, Suriye'deki kadar, hem Avrupalı devletleri hem de bölge devletlerini olumsuz etkilememiştir.

Suriye'deki çatışmanın da fitilini ateşleyen ilk kıvılcımı, 2010 yılında ekonomik sıkıntılardan dolayı Tunuslu bir gencin kendisini ateşe vermesidir. Bu olaydan sonra, protestolar bütün topluma yayılıp, 1987'den beri Devlet Başkanı olan Zeynel Bin Ali'ye karşı bir harekete dönüşmüştür. Yapılan protestolar, devlet başkanı tarafından daha önce eşine rastlanmamış reform paketlerinin ilan edilmesini sağlamış, ancak bu bile protestocular için yeterli olmamıştır. Devlet Başkanı Bin Ali, kısa süre sonra ülke topraklarını terk etmek zorunda kalmıştır. Aynı zamanda, bu eylemler Cezayir ve Mısır'a da sıçramış, 25 Ocak tarihinde Mısırlılar "Öfke Günü" adını verdikleri eylemlerle, Hüsnü Mübarek'i protesto etmeye başlamışlardır. 1981'den beri görev başında bulunan Mübarek, devlet memurlarına yüzde 15 zam, bir daha Devlet Başkanlığına aday olmama ve birtakım reform hareketlerinde bulunsa da, Tahrir Meydanı'nda Mübarek yanlılarının protestoculara saldırmasıyla, Mısır'da eylemler ivme kazanmıştır. 11 Şubat günü Hüsnü Mübarek, karşıtlarının eylemlerine daha fazla dayanamamış ve görevi bırakmıştır. Dünya üzerindeki bu eylemler, yıllarca demokrasi dışı olan ve baskı altında tutulan diğer Arap devletlerini de etkilemiştir. Mısır'dan sonra, 16 Şubat'ta Libya'da eylemler başlamıştır. Libya'nın 1969 yılından beri başında bulunan lideri Kaddafi ise, eylemlerin hızlı ve şiddetli bir şekilde bastırılacağını ilan etmiştir. Çatışmanın iç savaşa dönüşmesi üzerine, Libya'da, sivilleri korumak adına NATO'ya, "her türlü önlemi alma" yetkisi BM tarafından verilmiştir. Bunun üzerine ABD ve Avrupalı Müttefikler, Libya'ya hava harekâtı düzenlemiş ve gücü kalmayan Kaddafi saklandığı ufak bir evde bulunarak halk tarafından linç edilmiştir. Bu sıralarda, Yemen'de 23 Ocak'ta Arap Baharı etkisini göstermeye başlamış ve halk "Öfke Günü" adını verdikleri eylemler düzenlemiştir. Yemen'de Devlet Başkanı Salih, görevi bırakmamakta ısrar edince, yaşanan çatışmalar sonucunda yaralanıp Suudi Arabistan'a kaçmak zorunda kalmıştır. 14 Şubat tarihinde Bahreyn'de "Öfke Günü" adı altında örgütlenen halk, protesto gösterilerine başlamıştır. Kral Hamid bin İsa El Halife, bir dizi reform paketlerini yürürlüğe koymakla birlikte, göstericilere karşı sert bir tutum sergilemiştir. Protestoların merkezi olan İnci Meydanı yıkılmış, bazı protestocular idam edilmiş, bazıları ise hapis cezasına çarptırılmıştır. Fas'taki protestolar kralın reform vaatlerini beraberinde getirirken, Suudi Arabistan'da sosyal refah harcamalarında artış sağlanmış, Kuveyt'te ise binlerce genç sosyal reform için meydanlarda hak mücadelesi vermiştir. 2011 yılında ise sosyal medya üzerinden örgütlenen Suriyeliler, Arap Baharı'nın en uzun ve en kanlı ayaklanmasını başlatmışlardır. Görüldüğü üzere Arap

Baharı, en küçük Arap devletinden en büyük Arap devletine kadar geniş bir coğrafyayı etkilemiştir. Ancak Suriye, bulunduğu coğrafi konum, nüfus yapısı ve ABD ile İsrail karşıtı politikalarının yanında, Rusya tarafından Beşar Esad'ın desteklenmesi nedeniyle, ayrıca son zamanlarda ortaya çıkan Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) adlı terör örgütünün de etkisiyle, diğer Arap devletlerinden farklı olarak Ortadoğu'ya ve Avrupa'ya büyük bir etkisi olacaktır. Tüm bu gelişmelerin yanında bölge devletlerinde yaşayan birçok sivil, buldukları yeri terk etmek zorunda kalmaktadır. Savaş mağdurları ister kendi ülkelerinde koruma altına alınsın, isterse başka bir ülkeye geçiş yapsınlar, bu göç hukuksal sonuç doğurmaktadır.

I.MÜLTECİ KAVRAMININ TANIMI VE TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİLERİN STATÜSÜ

Mültecilerin Hukuki Durumu ve Mülteciliğin tanımı, 1951 yılında Cenevre'de imzalanan "Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme" ile belirlenmiş, 1967 yılında hazırlanan "Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü" ile de bazı değişiklikler yapılarak genişletilmiştir. 1951 yılında imzalanan Sözleşmeye göre, Mültecilerin durumu ve tanımı şu şekilde yapılmıştır (goc.gov.tr, Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme, md.2):

"1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa uygulanacaktır."

Bu sözleşme, mültecilere bir takım haklar verilirken, taraf devletlere de bir takım sorumluluklar getirilmiştir. Taraf devletlere verilen sorumluluklar; mültecilerin mülkiyet edinme hakkı (md.13), mahkemelere başvurabilme hakkı (md.16), çalışma hakkı (md.17), iş yeri açma hakkı (md.18) ve eğitim (md.22) gibi haklarının sağlanmasıyla ilgilidir (Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme). Ancak sözleşmenin 2. Maddesinde belirtildiği gibi, bu sözleşme, 1 Ocak 1951 yılından önce meydana gelen olayları kapsamaktadır. Zaman içerisinde yeni mülteci olaylarının meydana gelmesiyle, 1967 yılında bir protokol hazırlanmıştır. Bu protokole, "Sözleşmede ki tanımın kapsamına giren bütün mültecilerin, Ocak 1951 tarih sınırlamasına bakılmaksızın eşit hukuki statüden yararlanmalarının arzu edilir olduğunu dikkate alarak, taraf ülkeler aşağıdaki maddelerde anlaşmışlardır" başlangıç cümlesiyle, mültecilik haklarından 1951 tarih sınırı kaldırılmıştır. Ayrıca, 1967 tarihine kadar mülteciler bakımından "tarihi ve coğrafi kısıtlama" mevcutken; 1967 tarihli "Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Protokolü" ile bu kısıtlamalar da kaldırılmıştır (goc.gov.tr, Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü). "Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair

Sözleşme” ve “New York Protokolü” sadece mültecilerle ilgili uzlaşıl原因 uluslararası belgeler değildir. Bu iki belgenin dışında hazırlanan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde, BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (ESKHS)’nde, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW)’nde, Her Türlü Irk ve Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi’nde, Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde ve Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme’ de mülteci ve sığınmacıların haklarına değinilmiştir ve koruma altına alınmıştır (MAZLUMEDER, 2014: 20).

Türkiye Cumhuriyeti’nde ise 1994 yılında çıkarılan “Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”, sadece Avrupa’dan gelen yabancıları mülteci kabul etmektedir (Koyuncu, 2014: 24). Bu durumda, Suriyelilerin Türkiye’deki statülerinin mülteci olmadığını söylemek mümkündür. Söz konusu madde yerine, 2013 yılında çıkarılan 6458 sayılı “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu” ile Avrupa dışından gelen yabancılar için “Şartlı Mülteci” tanımlaması yapılmıştır (Resmi Gazete, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, md.62):

“Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir.”

II. MÜLTECİ KRİZİNE DÖNÜŞEN SURIYE KRİZİ

A. Mülteci Krizinin Ortaya Çıkışı

Suriyeli mültecilerle ilgili problemler, özellikle Suriye’ye sınırı olan devletleri etkilerken, sadece Türkiye’de Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği verilerine göre Kasım 2015 itibariyle 2.2 milyon mülteci bulunmaktadır (TİSK Raporu, 2015: 7). Bu denli bir göç, hiç şüphesiz ki Türkiye için, hukuk, sağlık, dış politika, istihdam, eğitim ve güvenlik gibi birçok alanda düzenleme ve değişikliklere yol açmıştır. Ancak belirtmek gerekir ki, 2 milyonu aşkın mültecinin Türkiye’ye ve Irak, Mısır, Lübnan gibi devletlere gidişinin belirli sebepleri vardır. Bu sebepleri dikkatli incelemek gerekmektedir.

2011’in Mart ayında Suriye’ye sığırayan Arap Baharı etkisiyle birlikte, protesto gösterilerine katılan kişilere, askeri birliklerin sert müdahalede bulunması ve protestocuların askerler tarafından

öldürülmesiyle, Suriye’den Türkiye’ye mülteci krizi başlamaktadır (Mercan,2012: 183). Bu durum gösterilerin hızlanmasına ve Şam, Humus gibi büyük kentlere yayılmasına yol açmıştır. Özellikle 2011 Haziran’ında 250 sivil güvenlik görevlisinin öldürülmesiyle birlikte, Suriyeli halkta panik ortamı hakim olmuş ve Türkiye’ye ilk sığınmalar başlamıştır (Kambur, 2016: 170).

Kısa bir süre sonra, Suriye Ordusundan ayrılanlar, Özgür Suriye Ordusu’nu (ÖSO) kurup askeri mücadeleye girişmişlerdir. Aynı zamanlarda Suriye Ulusal Konseyi (SUK) kurulmuş ve muhalifler bu konseyde bir araya gelmişlerdir. Kısa bir süre içinde, yine askeri bir mücadele için El – Kaide’yle paralel bir örgüt olan El- Nusra Cephesi kurulmuştur. 2012 yılının Nisan ayına gelindiğinde, Avrupalı devletler muhaliflere ekonomik destek vereceklerinin sözünü verirken, Suudi Arabistan ve Körfez devletleri ÖSO için yeni ekonomik fonlar çıkarmıştır (Glass, 2015: 16). Bütün bu olanlar, muhaliflerin güçlenmesini sağlarken, çatışmaların da giderek şiddetlenmesine neden olmuş ve Suriyelilerin kendi topraklarından kaçışını hızlandırmıştır. Mayıs ayında BM Güvenlik Konseyi, Suriye Hükümeti’nin halka karşı kimyasal silah kullandığını iddia etmiştir (Birleşmiş Milletler Türkiye, “DSÖ Suriye’de kimyasal silah kullanılması haberleriyle alarma geçti”, 2017).

Halk için, bu kadar savaş ortamı zaten yeterince açlığı, yoksulluğu ve ölümleri beraberinde getirmesine rağmen, Nusra Cephesi bölünerek Irak ve Şam İslam Devleti olarak bilinen İŞİD terör örgütü kurulup, savaşa yeni bir boyut kazandırılmıştır (Glass, 2015: 16). Irak ve Şam İslam Devleti terör örgütünün yaptığı kanlı eylemler ve Kobani’yi işgal etmesiyle, Suriyelilerin Türkiye’ye kitlesel kaçışları başlamıştır.

B. Uluslararası Örgütlerin Ve Türkiye’nin Mülteci Sorununa Karşı Tavrı

Daha önce de belirtildiği üzere, Suriye’den kaçan mültecilerin en çok sığındıkları topraklar, Suriye ile sınırı bulunan devletlerdir. Mültecilerin büyük çoğunluğu, Suriye’ye yakın olan devletler içerisinde Türkiye’yi tercih etmişlerdir. AFAD’ın 2011 - 2014 yılları arasındaki verilerine göre, savaşın başladığı 2011 yılında Türkiye’ye sığınan ve kamplarda yaşamaya başlayan mülteci sayısı 9.078, 2012 yılında 148.527, 2013 yılında 210.336 ve 2014 yılında kamplarda yaşayan mülteci sayısı 219.495 iken kamp dışında yaşayan mülteci sayısı tahmini 700.000 olmuştur (AFAD, 2014 Suriyeli Misafirlerimiz Kardeş Topraklarında Raporu: 14). Bu sayı, her geçen gün artmakla birlikte, 10 Mart 2016’da Türkiye Cumhuriyeti Başbakan Yardımcısı Yalçın Akdoğan’ın açıkladığı son güncel rakamlar göstermektedir ki, Suriyeli mültecilerin sayısı, 2 milyon 733 bin 784 kişiye ulaşmıştır. Bu rakamın haricinde 26 sığınma kampında yaşayan 282 bin 815 mülteci de bulunmaktadır (Sözcü Gazetesi, *Türkiye’deki Suriyeli Mülteci Sayısı Belli Oldu*, 10.03.2016).

Konuyla ilgili olarak, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlığına bağlı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı’nın (AFAD) yaptığı 2013 yılındaki Suriyeli mültecilerle olan ankette ise çarpıcı sonuçlar dikkat çekmektedir. Suriyeli mültecilere sığınmak için ‘ neden Türkiye’yi tercih ettikleri’

sorulduğunda, kamplarda yaşayan kişilerin yaklaşık %75'i ve kamp dışında yaşayanların yaklaşık %79'u ulaşım kolaylığı olduğunu söylemiştir. Kamplarda yaşayan mültecilerin %60'ı, yani her 5 kişiden 3'ü, Suriye'den ayrılma nedeni olarak "güvenlik problemini" öne sürerken, kamp dışında yaşayanların her 5 kişiden 4'ü, yani %81'i aynı cevabı vermiştir (AFAD, Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar, 2013 Saha Araştırması Sonuçları: 22).

Türkiye, Suriye'den gelen mülteciler için, oldukça sistematik bir program hazırlamış ve Türkiye'nin Güneydoğusunda 2012 yılında 7 adet barınma kampı kurulmuştur. Bu sayı, 2013 yılında 14'e, 2014 yılında 22'ye ulaşmıştır (Koyuncu, 2014: 31,32). AFAD'ın ise 2016 yılında güncellediği internet sitesindeki verilere göre, Türkiye'de 10 ilde 26 adet barınma merkezi bulunmaktadır (afad.gov.tr, Afad Raporu: Suriye). Yine aynı sitenin resmi verilerine göre, Türkiye Suriyeli mülteciler için 10 milyar Amerikan Doları para harcarken, uluslararası camiadan Suriyeliler için sadece 455 milyon Amerikan Doları para toplanabilmiştir (afad.gov.tr, Afad Raporu: Suriye). Ayrıca Türkiye, Suriyeli mülteciler için market, ısınma, güvenlik, ibadet, altyapı, haberleşme, itfaiye, tercümanlık, psiko-sosyal destek, bankacılık hizmetleri verirken, çamaşır, bulaşık ve duş ihtiyaçlarının karşılanması için de gerekli hizmetleri yapmaktadır. Bütün bunların dışında, eğitim, sağlık, güvenlik, ibadet, mesleki kurs faaliyetleri, çocuklar için oyun parkları, televizyon odaları ve internet hizmetleri de sağlanan imkanlardandır (afad.gov.tr, Afad Raporu: Suriye).

C. Suriyeli Mültecilerin Türkiye'ye Sosyal, Ekonomik Ve Siyasi Etkisi

Suriye'de etkisini göstermeye başlayan Arap Baharı'nın ardından, özellikle etkili olmaya başlayan IŞİD tehdidi ile Türkiye'ye gelen Suriyeli mülteciler, Türkiye'de birçok değişimi de beraberinde getirmiştir. Türkiye Cumhuriyeti, komşu devletlerde yaşanan sorunlara duyarsız kalmamış ve sivilere kapılarını açarak, yardıma muhtaç kişilerin her türlü ihtiyacını karşılamıştır. İstatistiklere göre, 500.000'ini aşkın Suriyeli hastanelere sevk edilirken, 200.000'i aşkın Suriyeli ameliyat edilmiş, 35.000 civarında Suriyelilerin doğumu gerçekleştirilmiştir. Sadece, 2011-2014 yılları arasında mülteciler için yapılan harcamalar 4.5 milyar dolar iken, Avrupa devletlerinden gelen yardım miktarı ise 246 milyon dolarla sınırlı kalmıştır (ORSAM, Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri Raporu, 2015: 7). Ekonomik olarak Türkiye'nin sırtına yüklenen 91 milyar TL'lik ekonomik yük, Türkiye'nin iç ve dış siyasetinde gerginliklere neden olmuştur (Sözcü Gazetesi, *Türkiye Suriyelilere Kaç Para Harcadı?*, 16.02.2017). Son dönemde, mültecilerin Türkiye üzerinden Avrupa'ya geçişiyle birlikte endişe içerisine giren Avrupa Birliği üyeleri ile Türkiye arasında bir anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşmaya göre, Türkiye üzerinden Avrupa Birliği üyesi devletlere giden mülteciler, Türkiye'ye geri alınacak, bunun karşılığında birlik, Türkiye'ye vize muafiyeti hakkı tanıyacaktır (Avrupa Birliği Bakanlığı, Türkiye-AB Vize Muafiyeti Süreci ve Geri Kabul Anlaşması Hakkında Temel Sorular ve Yanıtları: 1-3). Ayrıca birlik üyeleri, Suriyelilerin ekonomik maliyetinin gittikçe artmakta olduğunu göz önünde bulundurarak, Türkiye'ye 3 milyar Euro yardım yapmayı vaat etmişlerdir (BBC Türkçe,

“AB’den Türkiye’ye 3 milyar Euro’luk Yardıma Onay”, 03.02.2016). Ancak bu anlaşma, birliğin vize muafiyeti için “Terör Yasalarının Değiştirilmesini” talep etmesiyle, Ankara tarafından askıya alınabilecek bir anlaşma olarak değerlendirilmeye başlanmış ve Avrupa Birliği ile ciddi bir sorun teşkil etmiştir (Milliyet Gazetesi, *Vize Muafiyeti Verilmezse Geri Kabul Anlaşması Olmaz*, 25.05.2016).

Avrupa Birliği ile belirtildiği üzere yaşanan gerginliklerin haricinde, mültecilerin yarattığı ekonomik yükler toplumda her alanda hissedilmeye başlanmıştır. Raporlara göre, kiralık ev bulmak zorlaşmış ve kiralar yükselmeye başlamıştır. Sınır illerinde enflasyon yükselirken, Suriyelilerin çok uygun fiyatlara çalışmak istemelerini kabul etmeleriyle, kaçak işçilik artarak devam etmiş, özellikle küçük işletmelerde çalışan mülteciler haksız rekabete yol açmakta, vergi kaçakçılığı ile sigortasız işçi çalıştırma gibi problemler gittikçe gün yüzüne çıkmaktadır (ORSAM, Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri Raporu, 2015: 8).

Suriyeli mültecilerin temel hizmetler noktasında da Türkiye için önemli etkiler yarattığını söylemek mümkündür. Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi’nin raporlarına göre, sınır illerinde bulunan devlet hastanelerinin %30 ile %40’ı Suriyelilere hizmet vermektedir (ORSAM, Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri Raporu, 2015: 9). Bu durumda devlet hastanelerinde kapasite yetersizliğini ortaya çıkarmaktadır. Belediyeler temel hizmetlerini, yani temizlik, çöp toplama, su teminatı gibi hizmetleri yeterince yerine getirememektedir. Çünkü belediyeler teknik altyapılarını, şehirlerin nüfusuna göre hazırlamışlardır, ancak artan nüfusla birlikte belediyelerin teknik altyapı hizmetleri yetersiz kalmaktadır. Ayrıca belediyeler, nüfuslarına göre genel bütçeden pay aldıkları için, resmi nüfus oranlarıyla Suriyelilerin de dahil olduğu nüfus oranları tutmadığından, gelir gider dengesizliği oluşmaya başlamıştır (ORSAM, Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri Raporu, 2015: 9).

Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Araştırma ve Etütler Merkezi (AREM) raporlarına göre, yaşanan etkiler daha net bir şekilde gözler önüne serilmektedir. AREM’in raporlarında, mültecilerin dil ve kültür gibi özelliklerden dolayı toplumsal uyuma zarar verdikleri, yerel halk arasında çok eşlilikler görülmeye başladığı, çocuk işçilerin yaygınlaştığı, etnik ve mezhepsel kutuplaşmayı tetikleyecek olayın başladığı, çarpık yapılaşmanın başladığı ve demografik yapının ciddi oranda değiştiği belirtilmiştir (İçişleri Bakanlığı, Araştırma ve Etütler Merkezi, 2015). Ayrıca mültecilerin yaşam koşullarının zorluğu ve eğitim imkânlarından faydalanmadıkları göz önünde bulundurulduğunda, suç oranlarında artıştan endişe duyulmaktadır (İçişleri Bakanlığı, Araştırma ve Etütler Merkezi, 2015).

Tüm bu olumsuz olarak nitelendirilebilecek gelişmelere rağmen, Türk toplumunda Suriyelilerle ilgili algıda ortaya konulan istatistikler ise ilginç sonuçları karşımıza çıkarmaktadır. Hacettepe Üniversitesi

tarafından yapılan bir araştırmada, Türk toplumunun Suriyelilerin yaşadığı durumdan dolayı Türkiye'ye sığınmasına olumlu gözle baktığı, ancak toplumun Suriyelileri “zulümden kaçan insanlar” olarak tanımlarken, “Suriyeli Kardeşlerimiz” algısını reddettiği ortaya çıkmıştır (Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi, 2014: 20) . İstatistiki bilgi vermek gerekirse, sorulan “Türkiye'deki Suriyelilere İlişkin kanaatinizi en iyi aşağıdakilerden hangisi ifade eder? Sorusuna toplumun %5,9'u dilencilerdir şeklinde cevaplarırken, %12,1'i din kardeşlerimiz, %20,1'i bize yük olan insanlar, 20,8'i ülkemizde misafirler, %41,1'i ise zulümden kaçan insanlar cevabını vermiştir (Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi, 2014: 26).

Türkiye'de bulunan Suriyeli mülteciler iç siyasette de önemli bir gündem konusu olmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın yaptığı son açıklamalardan birinde, Suriyeli mültecilere Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı verileceğini söylemesiyle birlikte, bu konudaki tartışmalar tekrar alevlenmiş bulunmaktadır. Erdoğan, yaptığı açıklamada Suriyeli mültecilere vatandaşlık verileceğini ve İçişleri Bakanlığı'nın bu konuda çalıştığını belirtmiştir (BBC Türkçe, “Erdoğan'dan Türkiye'deki Suriyelilere Vatandaşlık Açıklaması”, 03.07.2017). Muhalefet parti liderleri ise bu açıklamalara tepki göstermiş ve durumun kabul edilemez olduğunu belirtmişlerdir (BBC Türkçe, “Erdoğan'dan Vatandaşlık Açıklaması: Kalifikasyonu Çok Yüksek Suriyeliler Var”, 05.07.2016).

Türkiye Cumhuriyet'i, bütün bu tartışmaların yanında ortaya çıkan göçmen dalgasını durdurmak ve Türkiye'nin toprak bütünlüğüne zarar veren Irak Şam İslam Devleti saldırılarına karşılık olarak 24 Ağustos 2016 tarihinde Birleşmiş Milletler 'in 51. Maddesinden kaynaklanan haklarını kullanarak Suriye'ye hava ve kara harekâtı başlatmıştır (Anadolu Ajansı, Fırat Kalkanı ve El-Bab Operasyonu: Hedefler, kazanımlar,19.01.2017). Fırat Kalkanı adı verilen bu hareket, Beşar Esad'a muhalif olan ve Özgür Suriye Ordusu olarak anılan grup ile birlikte yürütülmüş, 218 gün boyunca devam etmiş, 2 bin metrekarelik alanda denetim sağlanmıştır. Harekatın en önemli ve zor safhası olan El Bab ele geçirildikten sonra, 29 Mart'ta Fırat Kalkanı Harekatı'nın sona erdirildiği açıklanırken, bu operasyonlarda Türk Silahlı Kuvvetleri toplam 71 şehit vermiştir (Aljazeera, Fırat Kalkanı Bitti, 30 Mart 2017).

SONUÇ

Arap Baharı ile bölge devletlerinin birçoğunda mevcut iktidarlara kaşı halk ayaklanmıştır. Bölgedeki birçok devlette nispeten kısa ve daha kolay atlatılan bu ayaklanmalar, Suriye’de daha uzun, daha şiddetli ve daha dikkat çekici olmuştur. Sınır devletlerinin yanı sıra, Avrupa ve küresel güçler de birçok kez karşı karşıya gelmiş ve gerek Suriye gerekse kendi içlerinde çatışma sınırına gelmişlerdir. Milyonlarca Suriyeli, iç savaşın ve terör örgütü Irak Şam İslam Devleti’nin kanlı infazlarından kaçmak için göç etmek zorunda kalmışlar ve mülteci konumuna gelmişlerdir. Türkiye Cumhuriyeti, bu mültecilere kapılarını açmış ve insani ihtiyaçlarının karşılanması noktasında birçok adım atmıştır. Ancak Suriyeli sayısının artması sonucunda, Türkiye ekonomik, sosyal, siyasal ve toplumsal sorunlarla karşılaşmaya başlamıştır. Eğitim, sağlık, ibadet, temizlik ve bunun gibi insani ihtiyaçların karşılanması noktasında yapılan harcamalar için, Türkiye Avrupa devletlerinden destek beklemiş, ancak gerekli karşılığı bulamamıştır. Suriyeliler ise, zaman içerisinde sığınma kamplarından çıkarak şehirlere yayılmış ve birçok kesim tarafından dilencilik artması, toplumsal güvenliğin azalması gibi konularla eleştirilmiştir. Bazı işverenlerin, sığınmacıları ucuz ücretler karşılığında çalıştırmaya başlaması sonucunda işsizliğin artması, sigortasız işçi çalıştırılması, vergi kaçakçılığının artması gibi eleştiriler her kesimde duyulmaya başlanmıştır. Son zamanlarda ise, Suriyeli mültecilerin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına alınması siyasi gündeme damgasını vurmuştur. Toplum birçok konuda olduğu gibi bu konuda bölünmüştür. Türkiye’nin Suriye ile ilgili dış politikasında da, özellikle başlarda aynı ortak politikayı izleyen Amerika Birleşik Devletleri tarafından sonradan yalnız bırakılmasıyla birlikte, kamuoyunda dış politika da tartışılmaya başlanmıştır. Sonuç olarak, Suriye iç politikası hem Suriye’yi, hem başta Türkiye olmak üzere komşu devletleri, hem de dünya gündemini ilgilendirir bir hal almıştır. Türkiye’deki Suriyeliler, geçmiş 5 yılda sığındıkları şehirlerde büyük değişimlere neden olmakla birlikte, toplum tarafından vicdani olarak geçici olmak kaydıyla kabul edilseler bile tam anlamıyla benimsenememişlerdir. Bu sorun, gelecek yıllar içinde endişe verici olmaya devam etmektedir. Özellikle Suriyelilere vatandaşlık verilmesi konusu eğer gerçekleşirse, Türk toplumunun kültürel ve sosyal yapısının köklü bir şekilde değişeceği aşikardır. Bütün bu değişimlerin yanında, Türk Silahlı Kuvvetleri, Suriye’de Arap Baharı’yla başlayan bölünme ve terör ortamına müdahale etmek zorunda kalmış, 71 vatan evladı bu sebeple şehit olmuştur. Uluslararası ilişkilerde devletlerin iç meselelerinin nasıl uluslararası boyut haline gelebildiğini anlamak için, yıllarca incelenebilecek bir örnek olarak Suriye meselesi, Türkiye’nin 21. Yüzyılda en büyük imtihanı olmuştur. Bütün bu yaşananlardan hareketle, özellikle komşu devletlerin toprak bütünlüğünün sağlanmasının bir devlet için ne kadar hayati önem taşıdığını söylemek mümkündür. Bugün, Suriye’de gerçekleştirilmeye çalışılan toprak paylaşma sürecinin aynısı, Irak’ın kuzeyinde referandumla Kürt devleti kurma girişimlerinde, Türkiye’nin karşılaşacağı problemlerin habercisi niteliğindedir. Toprak bütünlüğüne ve merkezi otoritenin sahip Aksi takdirde Türkiye’ye yeni göçlerin olacağı ve yeni sınır

ötesi harekâtların olacağı aşikârdır. Edinilen tecrübelerin sonucunda, Türkiye'nin huzur ve refahı için, Ortadoğuda barış ve sükûneti sağlamak, Türk dış politikasının en mühim ve öncelikli hedefi olmalıdır. Son çeyrek asır ele alındığında, Türkiye her ne kadar kendini kısmen dışında tutmayı başarsa da savaş hep sınırlarında olmuştur. Ekonomik ve sosyal ağırlığını ise içerisinde hissetmiştir.

Türkiye'nin bulunduğu coğrafyadaki çatışmalardan kendini koruması, güçlü ordusu ve köklü devlet geleneği yanında, NATO gibi bir savunma ittifakında yer alma ve çatışmaların dışında kalma gibi iki etkene dayanmaktadır. Buradan hareketle gücünden gelen önderliği, özellikle bölge devletleri tarafından ilgiyle izlenmektedir. Bu fırsatı iyi kullanmalı, ekonomik ve kamu diplomasisi anlamında da etkinliğini artırmalıdır. Bölgedeki çatışmalarda özne olmaktan kaçınmak, müdahale ve yardımlarda ise uluslararası örgütlerin desteğini aramak ve etkin örgütleri yönlendirmek öncelikli hedef olmalıdır. Bu sağlanabilirse hem hukuksal sonuç hem de maliyetler açısından, ilerde çıkabilecek zorlukların önüne rahatlıkla geçilebilir.

Kaynakça

- Aljazeera Türk Haber Ajansı, (2017), Fırat Kalkanı Bitti, www.aljazeera.com.tr/haber/firat-kalkani-bitti, e.t. (30.03.2017)
- Anadolu Ajansı, (2017), Fırat Kalkanı ve El-Bab Operasyonu: Hedefler, kazanımlar, aa.com.tr/tr/analiz-haber/firat-kalkani-ve-el-bab-operasyonu-hedefler-kazanimlar/730556, e.t. (02.04.2017)
- Birleşmiş Milletler Türkiye, (2017), DSÖ Suriye'de kimyasal silah kullanılması haberleriyle alarma geçti, <https://www.un.org.tr/dso-suriyede-kimyasal-silah-kullanilmasi-haberleriyle-alarma-gecti/>, e.t. (04.05.2017)
- BBC Türkçe, (2016), AB'den Türkiye'ye 3 Milyar Euro'luk Yardıma Onay, www.bbc.com/turkce/haberler/2016/02/160203_ab_turkiye, e.t. (19.12.2016)
- BBC Türkçe, (2016), Erdoğan'dan Türkiye'deki Suriyelilere vatandaşlık açıklaması, www.bbc.com/turkce/haberler/2016/07/160703_erdogan_suriyeliler, e.t. (23.04.2017)
- BBC Türkçe, (2016), Erdoğan'dan vatandaşlık açıklaması: Kalifikasyonu çok yüksek Suriyeliler var, www.bbc.com/turkce/turkiye/2016/07/160705_erdogan_suriyeliler, e.t. (23.04.2017)
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Temsilciliği, Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme www.goc.gov.tr/files/files/multec%C4%B1ler%C4%B1nhukuk%C4%B1statusune%C4%B1%C4%B1sk%C4%B1nsozlesme.pdf
- Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi, (2014), Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması, mmuraterdogan.files.wordpress.com/2015/02/tc3bcrkiyedeki-suriyeliler-rapor.pdf, e.t. (15.02.2017)
- Glass, Charles (2016), *Suriye Yanıyor IŞİD ve Arap Baharının Sonu*, Çeviren: M. İkbâl Saylık, İstanbul: Matbuat Yayın Grubu
- İnsan Hakları Ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği, (2014), Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Kadın Sığınmacılar Raporu,

[mazlumder.org/webimage/MAZLUMDER%20KAMP%20DI%20C5%9EINDA%20YA%20C5%9EAYAN%20KADIN%20SI%20C4%9EINMACILAR%20RAPORU\(9\).pdf](http://mazlumder.org/webimage/MAZLUMDER%20KAMP%20DI%20C5%9EINDA%20YA%20C5%9EAYAN%20KADIN%20SI%20C4%9EINMACILAR%20RAPORU(9).pdf), e.t.(11.12.2016)

Kambur, E.Tuççe. (2016), *2002'den Arap Baharına Türkiye Suriye İlişkileri*, Barış Adıbelli (Ed), Emperyalizmin Oyununda İkinci Perde Arap Baharı ve Suriye, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık

Koyuncu, Ahmet (2014), *Kentin Yeni Misafirleri Suriyeliler*, Konya: Çizgi Kitabevi

Mercan, M. Hüseyin (2012), *Suriye Rejim ve Dış Politika*, İstanbul: Açılım Kitap

Milliyet Gazetesi, (2016), Vize Muafiyeti Verilmezse Geri Kabul Anlaşması Olmaz, <http://www.milliyet.com.tr/vize-muafiyeti-verilmezse-geri-gundem-2251101/>, e.t. (04.05.2017)

Mültecilerin Hukuk Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü
[www.goc.gov.tr/files/files/M%3%9CLTEC%4%B0LER%4%B0N%20HUKUK%20STAT%3%9CS%3%9CNE%20%4%B0L%4%B0%20C5%9EK%4%B0N%201967%20PROTOKOL%3%9C\(1\).pdf](http://www.goc.gov.tr/files/files/M%3%9CLTEC%4%B0LER%4%B0N%20HUKUK%20STAT%3%9CS%3%9CNE%20%4%B0L%4%B0%20C5%9EK%4%B0N%201967%20PROTOKOL%3%9C(1).pdf)

Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, (2015), Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri, tesev.org.tr/wp-content/uploads/2015/11/Suriyeli_Siginmacilarin_Turkiyeye_Etkileri.pdf, Rapor No:195, e.t. (20.03.2017)

Resmi Gazete, (11.04.2013), Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm, s.28615, kanun no.6458

Sözcü Gazetesi, (2016), Türkiye'deki mülteci sayısı belli oldu, www.sozcu.com.tr/2016/gundem/yalcin-akdogan-turkiyedeki-suriyeli-gocmen-sayisi-2-milyon-733-bin-784-1130888/, e.t. (24.01.2017)

Sözcü Gazetesi, (2017), Türkiye Suriyelilere Kaç Para Harcadı?, <http://www.sozcu.com.tr/2017/ekonomi/turkiye-suriyelilere-kac-para-harcadi-1682465/>, e.t. (04.05.2017)

T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, (2013), Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler, https://www.afad.gov.tr/Dokuman/TR/60-2013123015491-syrian-refugees-in-turkey-2013_baski_30.12.2013_tr.pdf, e.t. (30.10.2016)

T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, (2016), Suriye Raporu, www.afad.gov.tr/tr/IcerikDetayl.aspx?IcerikID=747&ID=16, e.t. (09.11.2016)

T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, (2016), Suriyeli Misafirlerimiz, www.afad.gov.tr/Dokuman/TR/98-2014061912629-suriyeli-misafirlerimiz.pdf, e.t. (03.08.2016)

T.C. İçişleri Bakanlığı Araştırma ve Etütler Merkezi, Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri 2015, www.arem.gov.tr/suriyeli-siginmacilarin-turkiyeye-etkileri-2015, e.t.(01.03.2017)

Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı, (2016), Türkiye – AB Vize Muafiyeti Süreci ve Geri Kabul Anlaşması Hakkında Temel Sorular ve Yanıtları, www.ab.gov.tr/files/pub/turkiye_ab_vize_muafiyeti_sureci_ve_geri_kabul_anlasmasi_hakkinda_temel_sorular_ve_yaniltari.pdf, e.t. (19.04.2017)

Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, (2015), Türk İş Dünyasının Türkiye'deki Suriyeliler Konusunda Görüş, Beklenti ve Önerileri, tisk.org.tr/tr/e-yayinlar/353-goc/353-goc.pdf, e.t. (07.12.2016)